

Зв'язок губристичної мотивації з самооцінкою та рівнем домагань у студентів

К. І. Фоменко

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна
Corresponding author. E-mail: karinafom@yandex.ru

Paper received 16.10.2016; Accepted for publication 24.10.2016.

Анотація. У статті представлено аналіз результатів зв'язку губристичної мотивації, самооцінки та рівня домагань у студентів. Показано типи губристичної мотивації у студентів – високий, з домінування прагнення до переваги та з домінуванням прагнення до досконалості. Показано відмінності у показниках самооцінки та рівня домагань у студентів з різними типами губристичної мотивації. Встановлена відповідність між типом губристичної мотивації та рівнем самооцінки і особливостями рівня домагань.

Ключові слова: губристична мотивація, прагнення до переваги, прагнення до досконалості, типи губристичної мотивації, самооцінка, рівень домагань.

Вступ. Проблематика губристичної мотивації є новою у сучасній психологічній науці, тому вивчення особливостей її зв'язку зі структурними компонентами самосвідомості, зокрема самооцінки та рівня домагань, стали предметом нашого дослідження. Губристична мотивація як прагнення особистості до самоствердження може по-різному впливати на становлення самооцінки та рівня домагань особистості і, на нашу думку, залежить від прояву її структурних компонентів – прагнення до переваги та прагнення до досконалості. Саме ці припущення і склали науковий інтерес нашої експериментальної розвідки.

Огляд публікацій за темою дослідження. Вивчення проблеми губристичної мотивації особистості оцінюється роботами Г. М. Александрової, К. В. Бік, Л. О. Гресь, Ю. Козелецького, О. І. Кузнецова, І. Пуфоль-Струзик, С. М. Петрова, Р. І. Цветкової, Т. Б. Хоменко. Поняття губристичної мотивації було вперше використане польським психологом Юзефом Козелецьким, яке він розумів як стійке прагнення людини до підкріплення і підвищення самооцінки та власної важливості. За Ю. Козелецьким губристична мотивація – це нормальні (здорові) рушійні сили особистості. Це прагнення людини до ствердження та росту особистісної самозначущості. Говорячи про губристичну мотивацію, автор має на увазі творче самоствердження та особистісну самоактуалізацію, які забезпечують підтвердження почуття власної цінності, прагнення до переваги над іншими та досконалості.

У психології самооцінка здебільшого розуміється як найважливіше утворення особистості, яке бере безпосередню участь у регуляції людиною своєї поведінки й діяльності, як автономна характеристика особистості, її центральний компонент, який формується за активною участю самої особистості й відображає якісну своєрідність її внутрішнього світу (Т. В. Алексєєва, Т. Ю. Андрущенко, Т. В. Галкіна, А. В. Захарова, Г. А. Ключникова, І. С. Кон, Е. Л. Носенко, В. Ф. Сафін). Прийняті особистістю цінності складають ядро самооцінки, що визначає специфіку її функціонування як механізму саморегуляції й самовдосконалення (К. А. Абульханова-Славська, О.М. Анісімова, Л. І. Божович, М. І. Боришевський, А. І. Ліпкіна та ін.). З іншого боку, самооцінка характеризується як стрижень процесу самосвідомості, показник

рівня її розвитку (Б. Г. Ананьєв, Р. Бернс, М. І. Боришевський, С. Р. Пантілеев, О. Т. Соколова, В. В. Столін, І. І. Чеснокова). Самооцінка розглядається як проєкція якостей, що усвідомлюються, на внутрішній еталон (С. А. Будассі, В. Ф. Сафін), зіставлення своїх характеристик із ціннісними шкалами (В. В. Столін), форму відображення ставлення до себе (А. І. Ліпкіна, С. Р. Пантілеев), особистісну думку про власну цінність (С. Куперсміт), позитивну або негативну установку на себе (М. Розенберг), рівень власної гідності (Т. Шибутані), засіб і підсумок формування “образу-Я” або “Я-концепції” (Р. Бернс, І. С. Кон, К. Роджерс, О. Т. Соколова).

У структурі самосвідомості самооцінка традиційно співвідноситься з емоційно-ціннісним відношенням суб'єкта до себе (М. Розенберг), рідше – з образом Я або концепцією Я в цілому (Р. Бернс, К. Роджерс). Однак треба зазначити, що на практиці відділення оцінки від знання суб'єкта про себе викликає значну складність, а іноді й взагалі неможливе (В. В. Столін). Як зазначає Г.-І. Медінкова, складність феномену самооцінки полягає у тому, що в науковій літературі або актуалізуються її операційні характеристики, фіксуються способи, за допомогою яких людина оцінює себе, або виділяються показники її як особистісного утворення, аспекту самосвідомості [2]. Самооцінка є соціальним за своєю природою феноменом, що функціонує як компонент самосвідомості і найважливішим утворенням особистості, що являє собою форму відображення людиною самої себе як особливого об'єкта пізнання і залежить від прийнятих людиною цінностей, її особистісних змістів, міри її орієнтації на суспільно вироблені вимоги до поведінки й діяльності. Самооцінка, на думку автора, виконує регулятивні функції, виступаючи необхідною внутрішньою умовою організації суб'єктом своєї поведінки, діяльності, відносин [2].

Термін рівень домагань уперше був введений у психологічний вжиток Т. Дембо [8], під яким авторка розуміє спонтанний перехід суб'єкта від доступної йому діяльності із вказівкою величини кроку на шляху вирішення основної задачі. Ф. Хоппе [6] під рівнем домагань має на увазі «сукупність то невизначених, то більш точних очікувань, цілей і домагань до майбутніх власних досягнень, які зсуваються з кожним досягненням» [6, с. 10]. У своєму дослідженні автор

вказує, що рівень домагань формується тільки в певному інтервалі складності, верхня межа якого відповідає межі працездатності індивіда, так що зазначений інтервал приблизно співпадає з границями можливостей суб'єкта діяльності, поза цим інтервалом, де завдання дуже легкі або складні, результат дій оцінюється відповідно до змісту завдання і не супроводжується емоційним переживанням успіху або неуспіху. М. Юкнат показала, що формування домагань пов'язане з минулим досвідом суб'єкта, тобто і на більш довгому часовому відрізку ефект дії успіху і невдачі був ідентичний короткочасному: позитивний минулий досвід стимулював підйом рівня домагань, неуспіх у минулому знижував домагання [7]. К. Левін [8] надав класифікацію психологічних детермінант рівня домагань, розділивши їх умовно на ситуативні (підвищення домагань після успіху й зниження їх після невдачі), або тимчасові (ранг складності завдань), та стабільні, до яких увійшли соціально-психологічні й особистісні.

На думку Г.І. Меднікової, самооцінка та рівень домагань виступають у якості найважливіших утворень особистості, виконують регулятивні функції, виступають необхідною внутрішньою умовою організації суб'єктом своєї поведінки, діяльності, відносин; вони є близькими, нерозривно пов'язаними, але різними утвореннями особистості, між якими існує тісний причинно-наслідковий та функціональний зв'язок [2]. Вивчення ролі губристичної мотивації у становленні самооцінки та рівня домагань студентів у психології досі не вирішено, що і склало завдання нашого дослідження.

Мета – визначити особливості самооцінки і рівня домагань у студентів з різними типами губристичної

мотивації.

Матеріали і методи дослідження. Емпіричну вибірку склали 108 студентів 3 курсу Української інженерно-педагогічної академії, м. Харкова. Рівень розвитку губристичної мотивації було встановлено за методикою К. І. Фоменко [4]. Парціальні самооцінки та числові показники рівня домагань досліджувались за методикою С. А. Будасі [1] та Т. Дембо – С. Рубінштейн [5]. З метою вивчення рівня домагань студентів було застосовано методику Ф. Хоппе [3], яка дозволяє встановити такі типи рівня домагань:

1) адекватний (реалістичний) – перевага домагань, які характеризуються відсутністю атипових кроків і виборами переважно в середній зоні складності;

2) завищений тип домагань, що характеризуються наявністю 2 і більше випадків підвищення складності виборів після неуспішного виконання завдання й виборами переважно у високій зоні складності;

3) занижений тип домагань, що характеризуються наявністю 2 і більше випадків зниження складності виборів після успішного виконання завдання й виборами переважно в низькій зоні складності.

4) інфантильний тип, що характеризується неформуванням рівня домагань, коли успішність або неуспішність виконання попереднього завдання не впливає на складність вибору наступного.

Результати та їх обговорення. З метою вивчення ролі губристичної мотивації у становленні самосвідомості студентів було проведено кластерний аналіз методом К-середніх для вивчення мотиваційних профілів досліджуваних. За результатами дослідження було отримано 4 кластери, яким відповідають групи досліджуваних студентів (рис. 1).

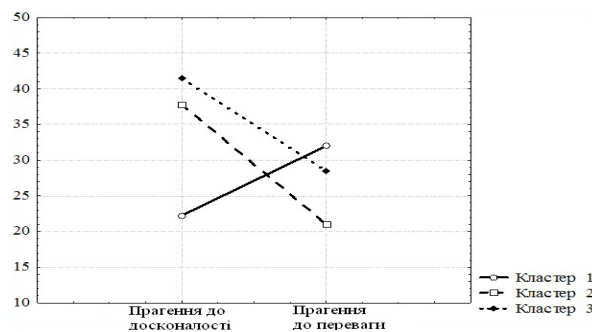

Рис. 1. Кластерні профілі губристичної мотивації студентів

Перша група студентів (22,2% досліджуваних) характеризується високими показниками прагнення до переваги та низькими показниками прагнення до досконалості.

Друга група (48,1% вибірки) характеризується високими показниками прагнення до досконалості та низькими показниками прагнення до переваги.

Третя група (29,7% вибірки) характеризується як високими показниками прагнення до досконалості, так і високими показниками прагнення до переваги, тобто високими показниками губристичної мотивації.

У таблиці 1 подано результати аналізу середніх значень показників самооцінки та рівня домагань за методикою Т. Дембо - С. Рубінштейн.

Таблиця 1. Середні значення показників самооцінки та рівня домагань у досліджуваних різним профілем губристичної мотивації

Показники Я-концепції за методикою Дембо-Рубінштейн	Групи досліджуваних			Н	р
	«Домінування прагнення до переваги», n = 24	«Домінування прагнення до досконалості», n = 52	«Висока губристична мотивація», n = 32		
Самооцінка	63,54 ± 19,26	54,76 ± 15,11	49,68 ± 16,18	5,65	0,05
Рівень домагань	82,83 ± 9,44	71,19 ± 12,38	70,33 ± 3,92	17,94	< 0,0001

Встановлено, що студенти, які відрізняються поєднанням високих показників прагнення до переваги з низькими показниками прагнення до досконалості у структурі профілю губристичної мотивації, характеризуються найвищими показниками парціальних самооцінок (за середнім значенням за усіма шкалами). Високий рівень губристичної мотивації, навпаки, передбачає найнижчий рівень самооцінки. Слід зазначити, що середні бали в інтервалі вище за 60 – відносяться до високого рівня самооцінки, а в інтервалі 40-50 балів – до середнього рівня. Отже, студентам з домінуванням прагнення до переваги характерна висока

самооцінка, на відміну від інших категорій досліджуваних, яким властивий середній рівень самооцінки.

Студенти з домінуванням прагнення до переваги характеризуються вищими показниками рівня домагань – в середньому це 80 балів, що відноситься до верхнього інтервалу рівня домагань за методикою Т. Дембо-С. Рубінштейн. Інші категорії досліджуваних відзначаються середнім рівнем домагань.

У таблиці 2 подано результати аналізу співвідношення студентів за типами губристичної мотивації та рівнем домагань.

Таблиця 2. Розподіл студентів за типами губристичної мотивації та рівня домагань

Типи губристичної мотивації	Тип рівня домагань (за методикою Ф. Хоппе)			
	Адекватний	Завищений	Занижений	Інфантильний
«Домінування прагнення до переваги», n = 24	16 (14,8%)	8 (7,4%)	-	-
«Домінування прагнення до досконалості», n = 52	12 (11,1%)	19 (17,5%)	13 (12,1%)	8 (7,4%)
«Висока губристична мотивація», n = 32	4 (3,7%)	12 (11,1%)	10 (9,2%)	6 (5,7%)

Визначено, що студенти з домінуванням прагнення до переваги відносяться переважно до числа студентів з адекватним рівнем домагань – вони ставлять адекватні цілі, середньої складності, не схильні до завищення чи заниження вимог до себе та власної діяльності. Деякі із студентів групи з домінуванням прагнення до переваги схильні обирати більш складні цілі, однак прагнення до переваги як центральна мотиваційна тенденція виключає занижений чи інфантильний рівень домагань у студентів.

Домінування прагнення до досконалості у мотиваційному профілі студентів передбачає у більшості спостережень завищений рівень домагань, однак цій групі студентів також притаманний і занижений, і

адекватний рівень домагань. Єдиним достовірним висновком про вплив домінування прагнення до досконалості у студентів є те, що воно майже виключає формування інфантильного рівня домагань.

Студенти з високим рівнем губристичної мотивації майже рівномірно розподілились між собою за типами рівня домагань. Отже, високий рівень губристичної мотивації само по собі не визначає рівень домагань, а домінування однієї з мотиваційних тенденцій у його структурі – більш-менш впливає на складність обираємих студентами цілей.

У таблиці 3 подано результати аналізу співвідношення студентів за типами губристичної мотивації та самооцінки.

Таблиця 3. Розподіл студентів за типами губристичної мотивації та типами самооцінки

Типи губристичної мотивації	Типи самооцінок				
	Висока неадекватна	Висока адекватна	Середня адекватна	Низька адекватна	Низька неадекватна
«Домінування прагнення до переваги», n = 24	1 (0,9%)	10 (9,2%)	10 (9,2%)	3 (2,7%)	-
«Домінування прагнення до досконалості», n = 52	4 (3,7%)	10 (9,2%)	23 (21,2%)	9 (8,3%)	6 (5,7%)
«Висока губристична мотивація», n = 32	4 (3,7%)	12 (11,1%)	8 (7,4%)	6 (5,7%)	2 (1,8%)

Встановлено, що студенти з домінуванням прагнення до переваги характеризуються адекватною самооцінкою – високою та середньою за рівнем. Більшість студентів з домінуванням прагнення до досконалості характеризуються адекватною самооцінкою, переважно середнього рівня. 19,2% студентів цієї підгрупи характеризуються неадекватною самооцінкою.

Серед студентів з високим рівнем губристичної мотивації – більшість тих, у кого висока чи середня адекватна самооцінка, однак серед них є і студенти з

неадекватною самооцінкою (загалом понад 18% у цій підгрупі).

Висновки. Характер губристичної мотивації у студентському віці можна визначити як фактор становлення самооцінки та рівня домагань. Домінування прагнення до переваги у студентському віці є оптимальним, оскільки студенти саме з цим мотиваційним профілем характеризуються високою адекватною самооцінкою, адекватним і високим рівнем домагань.

ЛІТЕРАТУРА

- Будасси С.А. Способ исследования количественных характеристик личности в группе / С.А. Будасси // Вопросы психологии. – 1971. – № 3. – С. 138-144.
- Меднікова Г.І. Самооцінка та рівень домагань особистості як динамічна система / Меднікова Г.І. Дис. ... к. психол. н. 19.00.01 – Одеський національний університет ім. І.І. Мечнікова, Одеса, 2002. – 192 с.
- Ратанова Т.А. Психодиагностические методы изучения личности / Т.А. Ратанова, Н.Ф. Шляхта. – М. 1998. стр. 78–80.
- Хомуленко Т.Б. Губристична мотивація як чинник прагнення до успіху: віковий аспект. Монографія / Т.Б. Хомуленко, К.І. Фоменко - Х.: ХНПУ, 2012. – 222 с.

5. Яньшин П. В. Клиническая психодиагностика личности. Учебно-методическое пособие. 2-е изд., испр. — СПб.: Речь, 2007. — С. 320.
6. Hoppe F. Erfolg und Misserfolg // Psychologische Forschung. – 1930. – B. 14. - S. 1-62.
7. Jucknat M. Leistung, Anspruchsniveau und Selbstbewusstsein // Psychologische Forschung. – 1937-1938. – B. 22. – S. 82-101
8. Lewin K. Level of aspiration / Lewin K., Dembo T., Festinger L., Sears P.S. // Personality and the behavior disorders. – N.Y.: Ronald Press, 1944. – P. 333-378.

REFERENCES

1. Budassi SA Method of quantitative characteristics of the person in the group / SA Budassi // Questions of psychology. - 1971. - № 3. - S. 138-144.
2. Mednikova G.I. Self-esteem and the level of aspiration as a dynamic system of personality / G.I. Mednikova Dis. ... c. of psychology. 19.00.01 – Odessa, Mechnikov National University, 2002. - 192 p.
3. Ratanova TA Psychodiagnostic methods of studying personality / TA Ratanova, NF Gentry. - M., 1998. p 78-80..
4. Khomulenko T.B. Hubristic motivation as a factor of striving for success: age aspect. Monograph / T.B. Khomulenko, K.I. Fomenko - Kh.: H.S. Skovoroda KhNPU, 2012. - 222 p.
5. Yan'shin P.V. Clinical psychodiagnostics of personality. Educational handbook. 2nd ed., Rev. - SPb .: Rech, 2007. - C. 320.

Correlation between hubristic motivation, self-esteem and the level of aspiration

Fomenko K.

Abstract. The article presents an analysis of the relationship of the results of hubristic motivation, self-esteem and level of aspiration of the students. Hubristic types of motivation among students are shown – high, with the dominance of the striving for superiority, and to the dominance of the striving for perfection. The differences in terms of self-esteem and level of aspiration of the students with different types of hubristic motivation are set. The correlation between the type of hubristic motivation and self-esteem, as well as the features of the level of claims is shown.

Keywords: *hubristic motivation, striving for superiority, striving for perfection, hubristic types of motivation, self-esteem, level of aspiration.*

Связь губристической мотивации с самооценкой и уровнем притязаний у студентов

К. И. Фоменко

Аннотация. В статье представлен анализ результатов связи губристической мотивации, самооценки и уровня притязаний у студентов. Показаны типы губристической мотивации у студентов – высокий, с доминирования стремления к превосходству и с доминированием стремления к совершенству. Показаны различия в показателях самооценки и уровня притязаний у студентов с разными типами губристической мотивации. Установлено соответствие между типом губристической мотивации и уровнем самооценки, а также особенностями уровня притязаний.

Ключевые слова: *губристическая мотивация, стремление к превосходству, стремление к совершенству, типы губристической мотивации, самооценка, уровень притязаний.*